

**Juris Canonici Theoria Et Praxis, Ad Forum Tam
Sacramentale quàm contentiosum, tum Ecclesiasticum,
tum Seculare**

Cabassut, Jean

Lugduni, 1698

XVI. Quando, & quomodo teneatur restituere qui cooperatus est alterius
damno.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62355)

CAPUT XVI.

Quando, & quomodo teneatur restituere qui cooperatus est alterius damno.

I. **H**IMIUS Ecclesiae Doctor S. Augustinus ita scribit epist. 54. ad Macedonium: Si res aliena propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum; sed, ut dicitur, cum restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive alios patiendos malos, sive ipse male vivendo; nec aliud habet unde restituat. Huic certe non possumus dicere, Redde quod abstulisti; nisi cum habere credimus, & negare. Hactenus D. Augustinus. Quilibet efficaciter influxit in alterius damnum; tenetur jure naturae illud reparare. Hujusmodi sunt cooperantes uno aliquo ex novem modis, qui duobus istis versibus comprehenduntur.

*Passio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, minus, non obstant, non manifestans.*

Scilicet 1. Mandato: 2. Consilio: 3. Rei approbatione, aut laude: 4. Consensu: 5. Recipiendo rem, aut refugium damnificanti praeendo: 6. Auxilium praeendo in malum: 7. Tacendo: 8. Non impediendo: 9. Non manifestando, nimirum cum quis ex officio & iustitia loqui, impedire, aut manifestare tenetur: nam qui ex sola charitate tenentur ad unum aliquod ex his tribus, non incurrunt damni restituendi obligationem, quae est solius iustitiae, & non aliarum virtutum debitum. Itaque si plures communi conspiratione vel concursu efficaciter cooperati sunt alieno damno, tenentur singuli in solidum illud refarcire. Nec ista minuitur obligatio ex eo quod si isti non damnificassent, alii eorum defectu hoc idem damnum intulissent; haec enim obligatio sequitur damnificantes actu, non verò eos qui ceteroqui damnificassent, non tamen actu ipso damnificaverunt.

II. Ceterum si consilium, aut approbatio nihil efficaciter influxerint in damnum alterius, eo quod damnificans aequè dispositus erat illud damnum exequi, peccavit quidem, non tamen obligatur ad restituendum, quia nihil influxit in damnum ad quod jamdudum completè se malefactor determinaverat, juxta doctrinam S. Thomae, S. Antonini, Sylvestri, Navarri, aliorumque. Verumtamen si per injustum iudicium reus innocens damnatus fuit omnium Judicum suffragiis, illi qui ultimi dedere suffragium post completum requisitum ad sententiae validitatem numerum suffragiorum

rum, videntur nihilominus obligari ad restitutionem: licet enim à primis suffragatoribus jam sufficienter & efficaciter fuerat præbitus influxus, sperari tamen poterat ut posteriores suffragatores admonendo quæ sui erant officii, & suffragium suum recusando adduxissent priores, qui jam opinati sunt, collegas ad revocanda injusta suffragia: hoc, inquam, casu supernumerarii suffragatores restituere tenerentur. Bonacina de restitut. in gen. disp. 1. quæst. 2. punct. 8. n. 4. quia non tantum ex justitia tenebantur rectum dare consilium, sed etiam admonendo, si fieri posset, revocare injusta collegarum judicia. Ita Navarra cap. 17. num. 21.

III. Quid verò statuendum si quis dubitat utrum suo consilio injusto, quod se dedisse certus est, is cui datum est consilium fuerit efficaciter impulsus ad damnificandum; an verò etiam sine hujusmodi consilio jam erat sufficienter dispositus ad inferendum hoc damnum, ita ut consilium fortasse non fuerit causa damni animo jam præmeditati. Diversè à Doctoribus respondetur. Petrus enim Navarra lib. 3. de restit. cap. 4. num. 58. Filiucius tom. 2. tract. 32. cap. 3. quæst. 7. num. 57. & tract. 21. cap. 4. n. 167. & alii quidam negant ita dubitantem teneri restituere, eo quòd in dubiis melior sit possidentis conditio, l. *In dubiis*, D. de regul. jur. Contraria tamen opinio mihi verior & sequenda videtur, quam docet S. Thomas a. 2. quæst. 62. artic. 7. his verbis: *Tunc solum tenetur consiliator, aut palpo, sed est adulator, ad restitutionem, quando probabiliter estimari potest quod ex hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsequuta.* Certè enim verba ista, *probabiliter estimari potest*, non certitudinem, sed dubitationem & formidinem potius expriment. Affirmant quoque discretè obligationem restituendi in casu dubii Covarruvias in Clement. *Si furiosus*, part. 2. §. 2. n. 1. Molina tom. 3. de justit. disput. 736. num. 6. Bonacina d. quæst. 2. punct. 7. num. 5. Lessius lib. 2. cap. 27. dub. 3. num. 13. Ratio est, quia in dubio nemo præsumitur malum sua sponte facturum, l. *Merito* § 1. D. pro socio. Unde infert Covarruvias, eum qui damnificavit, non fuisse damnificaturum, nisi id consilium quod se dedisse certum & exploratum est, ipsum movisset. Confirmatur, quia in dubio æquali damnificator censetur indeterminatus. Ergo præsumendum est, sequentem ejus determinationem ex malo consilio subsequuto processisse.

IV. Secus tamen, ut rectè Lessius admonet, judicandum esset ubi dubitaretur an fuisset datum consilium: hac eadem ratione, quia malum non præsumitur nisi probetur, d. l. *Merito*, & d. l. *In dubiis*. In dubiis melior est conditio possidentis; stat enim possessio pro innocentia, donec perspicuè de delicto non constet. Idemque statuendum, si dubium esset an consilium datum processisset ex culpa, an verò ex inculpabili, aut saltem leviter culpabili. Nam ut capite sequenti ostendemus, damnum sine peccato illatum non inducit restituendi obligationem, & ubi fuerit culpa levis, non obligat in totum, sed in partem. Sanè ubi tam gravia sunt indicia,

sive profusæ malitiæ, sive præparationis modorum damnificandi, sive declarationis malæ voluntatis quæ consilium præcessisset, eo casu præsumi posset nullum fuisse influxum ex malo subsequente consilio, & consilium esset immunis, ut idem docet Lessius lib. 2. cap. 13. dub. 4. in fine.

V. Quæritur præterea, utrum damnum præstare, seu restituere teneatur is qui mandavit quidem, aut consuluit injustam damnificationem, sed postea revocavit antequam damnum fuisset illatum? Communiter concidunt Doctores, eum qui mandaverat, si ante damni executionem mandatum penes mandatarium revocaverit, eximi ab onere restituendi, quia passim constat ex titulo Digestorum *Mandati*, mandantem non teneri ex mandato postquam mandati sui revocationem ante factum sufficienter mandatario intimaverit; sic enim satis superque cessat mandati præcedentis influxus. De consilio autem secus decernit communis Doctorum opinio, censent enim eum qui damnum consuluit, non revocare sufficienter influxum injusti consilii, nisi efficaciter persuaserit ut à malo opere alter desistat. Martinus Navarra in *Manuali*, cap. 27. n. 233. quem sequuntur Azorius, Toletus, Lessius, Bonacina, aliique hanc rationem dantes descriptis hujus inter consulentem & mandantem, quia consilium datur in gratiam recipientis, mandatum verò datur in gratiam ipsius mandantis: unde mandans, si retractet mandatum suum re adhuc integra, retractat simul influxum suum; ideoque non tenebitur de damno sequenti, quatenus mandatum cum versetur circa interesse mandantis, revocatio mandati revocat simul influxum qui proficiscitur ex interesse mandantis. At verò consilium cum habeat pro suo fine interesse illius qui consilium recipit, retractatio consilii non semper amovet ejus influxum, nisi alter desistat à prosecutione sui interesse, pro quo datum fuit ei consilium. Atque isti doctrinæ adhærendum est in praxi, quamvis Petrus Navarrus, & Salonijs his non acquiescant, & consulentem perinde ut mandantem à restitutione faciendâ eximant, ex quo revocationem re integra significaverint, totumque deinceps damnum in solam exequentis malignitatem refundant. Adhuc tamen subdistingendum est circa revocationem consilii: vel enim consilium versabatur circa jus, verbi gratiâ dicendo licitum quod tamen est illicitum; & ejusmodi consilium re adhuc integra sufficienter revocatum apud eum cui datum fuerat, eximit eum qui malè consuluerat ab obligatione restituendi damnum postea illatum, quia ejus desit influxus per manifestationem contrariæ veritatis: vel consilium fuit immediatè circa factum injustum & damnificum, & hujus revocatio non sufficit ad eximendum à restitutione facto subsequuto eum qui sic consuluerit. Bonac. punct. 7. num. 6.

VI. Jus quidem Civile & Canonicum simul conveniunt dicendo: *Consilii non fraudulenti nulla obligatio est. Caterum si dolus & calliditas intercessit, de dolo actio competit. Lege Non fraudulenti consilii 47. D. de reg. jur.*

jur. Et: *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*, cap. *Nullus*, eod. in 6. Si in his locis dolum strictè sumas, aut fraudem, intelligendi erunt hi textus de foro tantum externo. Si verò verba hæc latè sumantur, ut culpam etiam comprehendant, locus his quoque regulis erit in foro conscientie circa consilium cui causam dederit culpabilis ignorantia. Ubi verò ignoratio non fuerit culpæ conjuncta, vel temeritati, nulli erit restitutioni obnoxius qui bona fide erroneum consilium dederit, etsi damnum fuerit inde subsequutum.

VII. Sanctus Thomas 1. 2. quæst. 62. art. 7. multa præclare docet circa restitutionem faciendam. Primò, novem præfatos modos quibus aliquis ab alio damnificari potest, & in quibus inest obligatio ad restituendum, & singulos ex his modis obligare singulos influentes in solidum ad reparandum illatum damnum. Secundò, Principes qui tenentur custodire justitiam in terra, si per eorum defectum latrones increscant, ad restitutionem teneri, quia redditus quos habent, sunt stipendia ad hoc instituta ut justitiam conservent in terra. Tertiò, hosce modos, etiam si per eos mortaliter peccatum fuisset, non semper obligare, sed tantum ubi efficaciter in alterius damnum influxerint. Et hæc dicit in corpore articuli. Quartò, principaliter teneri restituere illum qui est principalis in malefacto: primum quidem præcipientem, secundariò exequentem, & consequenter alios per ordinem. Quintò, uno istorum restituente illi qui passus est damnum, alium non teneri resti vere damnum eidem quem anterior restituens fecerit indemnem, sed restituere debere principalem damnificatorem, aut eum ad quem res injustè subrepta pervenerit, minùs principali damnificatori qui restituere damnum passò prævenerit. Hæc dicit ad 2. argum. Sextò denique, non semper illum qui non manifestat latronem, teneri ad restitutionem, aut qui non obstat, aut qui non reprehendit; sed eum solum cui ista incumbunt ex officio, ut Principes terræ, Gubernatores, Magistratus, Officiales. Hæc dicit ad 3. arg.

VIII. Itaque juxta has regulas milites cooperantes in urbis injusta direptione vel agrorum vastatione, tenentur singuli id solum reparare damnum quod in individuo per se operati sunt. Duces autem exercitus tenentur in solidum ad universum damnum quod ex eorum neglectu, licentia, vel mandato milites ipsorum exequuti fuerint. Ita Navarra cap. 17. n. 20. Et si ex communi conjuratione plures socii ad unius domus, aut villæ excidium concurrerint, & dum simul deprædantur, alius superveniens aliquam suppellectilem inde abstulerit, singuli ex numero conjuratorum obnoxii sunt restitutioni in solidum: qui verò deprædationi supervenerit, id solum tenetur restituere quod seorsum diripuit, quia ipse unus causa est singularis damni; reliqui verò singuli per communem conspirationem in totale damnum influxerunt.

IX. Gravis est difficultas circa alieni peccati cooperationem, quæ fit
S Sff 3 per

per actus de se, sui que natura licitos, atque ad bonum aut malum indifferentes, ut contingit in Christianis apud Infideles captivis, quos illi cogunt adversus Christianos remigare ad bellum, vel piraticum latrocinium. Navarrus quidem Manual. cap. 27. n. 63. & in cap. *Ita quorundam*, de Judæis, notab. 21. eos dicit peccare mortaliter, & teneri mortem potius oppetere. Ceteri verò ferè omnes Summistæ illos vi compulsos ad sic remigandum excusant à peccato. In primis certum est eos qui voluntariè cooperantur hoc fine, ut alieno peccato consentiant & famulentur, quanvis eorum actio præcisè & ex sui natura non esset mala, peccare tamen ex consensu ad malum finem, dicente Apostolo Rom. 1. *Qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Et dicit cap. 1. de offic. jud. deleg. *Agentes & consentientes pari pœnâ puniuntur.* Difficultas ergo versatur in illis qui compulsi à superiori potestate aliquid ex se sui que natura agunt quod injustæ voluntati Superioris famulatur & intervit; cui tamen obtemperans non consentit animo. Cogitanti mihi de hac questione tria occurrunt præjudicia quæ nemo prudens possit aspernari. Exemplum Sancti Gregorii Papæ, quod ipse de se testatur & approbat. Deinde sapientissimi Pontificis Innocentii III. decretum in cap. *Pastoralis*, §. *Quia verò*, de offic. jud. deleg. his verbis: *Respondemus quod cum Ordinarius teneatur obsequi Delegato, etsi sciat sententiam illam injustam, exequi nihilominus tenetur eandem.* Ex adverso divina & naturalis ratio suadet nihil agendum contra propriam conscientiam, alioqui indubiè peccari, tamen si conscientia ipsa esset erronea. Sacra quoque Scriptura denunciat Act. 5. Deo esse obediendum magis quàm hominibus. Et carnifices qui injusta Principum & Senatus adversus Christianos edicta exequabantur, licet non causæ cognitio, sed sola exequutio eis mandaretur, non erant immunes à peccato. Sic igitur interpretanda est Innocentii Constitutio, ut velit Ordinarium præsumere quod Superioris committentis sententia à se exequenda non sit injusta, quanvis primo aspectu talis sibi videatur, atque ideo scrupulum deponat, nec velit penitus explorare rem non sibi perspectam, cujus sibi demandatur exequutio, & non cognitio. Tertium præjudicium est in eo quod si quis calumniis ita opprimatur, ut non suppetat probatio, vel defensio in contrarium, iudex qui certò scit accusationis falsitatem, & accusati innocentiam, debeat tamen contra propriam conscientiam supplicio innocentem accusatum addicere; quod est verè & scienter cooperari calumniatorum malitiæ adversus innocentem: quæ tamen conclusio est Sancti Thomæ 2.2. q. 67. art. 2. Quia tamen permulti huic opinioni refragantur, non ei ulterius insisto. Taceo pervulgatum illud exemplum Naaman Syri; quod tamen Elisæus Propheta non reprobatur, sed virum illum cum pace dimittit, lib. 4. Regum, cap. 5.

X. Venio itaque ad primum ex Sancto Gregorio præjudicium. Hic ergo lib. 2. epist. 100. quæ est ad Mauricium Augustum, qui lege prohibuerat milites

milites nondum militiâ solutos fieri Monachos, protestatur ibi vir sanctus hanc legem esse contra Deum ipsum, per eam occludi quamplurimis æternæ salutis viam, plerisque milites esse qui nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullatenus possint. Et tamen quasi cooperans huic injustitiæ tam multis animabus exitiali, testatur ibidem se Principi obtemperando eandem legem per diversas terrarum partes transmitti fecisse ut promulgaretur: addens se id quod debuit exsolvisse, dum Imperatori obedivit, & pro Deo quod sentiebat non tacuit. In istius facti examine tres circumstantias deprehendo, quæ in huiusmodi occursibus possunt esse totidem regulæ evitandi peccati. Primum non consentit malæ intentioni Imperatoris, imò verò illam pro suo Pontificis officio apertè damnat. Secundo illa Pontificis actio sic erat in seipsa indifferens, ut directè ac immediatè non operaretur rem malam ab Imperatore intentam; trans mittebat enim ejus Edictum, sed non hortabatur ejus executionem. Tertiò impendebant neganti hoc officium gravia mala, & majora in sanctam Ecclesiam scandala ab Imperatore. Hæc tria similiter concurrere videntur in Christianis illis remigibus; non enim animo consentiunt, sed inviti remigare compelluntur. Item eorum actio ex se indifferens non attingit immediatè malum ab infidelibus intentum, non enim capiunt, non pugnant, non occidunt, non tormenta in Christianos adhibito igæ discludunt; hæc enim, ut Lessius docet, præstare, quanvis coacti, non possent citra mortale peccatum. Tertiò non modò inviti, sed etiam cruciatibus imminetibus, & mortis metu compulsi remigant. His ergo tribus simul concurrentibus licitum esse talia, & his similia operari sine peccato & sine obligatione restituendi, volunt Lessius lib. 2. cap. 9. dub. 18. Bonacina de restitut. disp. 1. quæst. 2. puncto 10. num. 3. Bonaldus tom. 1. tract. 11. lectione 28. Ego verò quidquam decernere non ausim.

CAPUT XVII.

Utum secluso dolo, aut conventione, quævis culpa obliget in conscientia ad restitutionem.

- I. N foro quidem exteriori decernitur plerumque secundum leges reparatio damni ex culpa dati, etsi damnum casu evenierit, dummodo culpa casum præcesserit. Unde ait lex *Contractus*, D. de reg. jur. *Contractus quidam dolum malum duntaxat requirunt, quidam dolum & culpam. Dolum tantum, depositum & precarium: dolum & culpam, mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, loca-*

18172